

ACC. N:R M. 15299: 1-8.

Landskap: *Thåne* Upptecknare: *Matyas Låbo, Lund*
Härad: *Torna* Berättare: *Otto Helldorff, Lund*
Socken: *Blentarp och* Berättarens yrke: *Smedmästare*
Lunds stad Född år *1887 i Blentarp*
Uppteckningsår: *1961*

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Smeden. s. 1-8.

LUF 111

Jag är född 1887 Blentarp där min far hade en ganska omfattande smidesrörelse och naturligtvis var det så, jag skulle fortsätta min faders yrke. Vad lärpojknas arbete beträffar vi lärpojkar lärde oss att blåsa upp en fyr på morgnarna. Då hade ingen kraft på gånöt sätt utan vi fick utföra vad vi kunde. Blåsbälg hade vi, och den var på ~~en~~ ~~en~~ ~~en~~ ~~en~~ ~~en~~ inte svårt att dra för hand. Och sedan fick vi lära oss slägga. Arbetstiden var då (1897) från klockan 6 på morgonen till 7 på kvällen. Det var så, att vi lärpojkar skulle gå först upp och ha fyren klar när gesällen kom. Vi var nämligen hemma hos min far: två lärpojkar och två gesäller. Och det var då att passa upp gesällerna, så att de endast skötte sin hammare. Vad arbetet beträffar vad det ju vagnsmed och hovbeslag och åkerbruksredskap. Dessa redskap var ganska primitiva på den tiden.

Vi hade mycket hovbeslag för att min fader var en mycket skickligt hovslagare. Han var en av de första, som köpte färdiga hästskosömm. Hästskosömmen hade han ju färdigsmidda, men vad beträffar skon, den fick vi själv smi. Den gjorde vi på morgnarna, särskilt på vintrarna och på höstarna. Den skulle vara till vinterbeslag. När bönderna kom med sina åkerbruksredskap, då förekom det ofta, att vi fick arbeta från klockan 5 på morgonen till klockan 8 på kvällen. Vilket gjorde att smedyrket var ett ganska hårt, krävande arbete. När de tekniska, mekaniska hjälpmedel kom, som underlättade arbetet för smed. När jag var 20 år, så skulle jag ut och pröva litet mer på yrket som jag också gjorde. Jag kom till Södra Sandbys mekaniska verkstad, där de hade de första tröskorna. Det var ganska invecklat för en "bonnasmed" som kom till mekaniska verkstad. Men det gick ju även det. Jag arbetade där ett års tid och efter detta kom jag till Alnarps redskapsverkstad och avlade jag hovbeslagsskolan 1911. Först var jag på min faders smedja som min ~~egen~~ egen. Där jag i två år och sedan kom jag

till Lund och startade en smedesverkstad här.

Vi hade inte vagnfjädrar utan vi måtte arbeta den för hand. Då måste man stå och svetsa fjädersatsar för hand. Och fjäderstål visserligen fick vi, men det var många gånger bekymmersamt för att fjäderstålet var inte bra. Likadant var det med lantbruksredskapen: de var ju inte lätt att stå och smi plogsker, plogsockar, klösapinnar. Det skulle man göra våren och var också ett hårt arbete.

Vad betalningen beträffar, så var det ganska minimalt. En smedgesäll hade inte mer än 3 kronor och 75 öre i veckan. Mat och logi naturligtvis och tvätt. Och då var det inte frågan om några 45 timmars veckan utan det gick upp till 86 eller däröver ibland.

Sedan kom en brytningstid när redskapen så nätt började bli moderniserade och följderna var att arbetet blev inte så ansträngande för smed. Vi fick färdiga vagnsfjädrar, färdiga axlar till vagnarna. Det underlättar ju mycket arbetet. På hovbeslaget var också en undantryckt pris: en smed fick ^{så} mer än 65 öre för att lägga om fyra skor. Fyra nya skor kostade inte mer än två kronor. Och smed brukade släppa sömm och allting till. Det kom en gång en bonde med en svart hingst som hade fått "häng(?)hov, som ganska vanligt förekom på de blodiga hästarna. Veterinären sade honom att han skulle sko hästen hos en, som brukade göra sjukhovbeslag: men han tog 2 kronor per sko. Och fyra skor kostade 2 kronor då. Då sade denna bonde: "skall jag betala 2 kronor för denna sko? Jag låter slakta hingsten i stället." Det var hårda bud till handverkarna då. Det var ett exempel på, hur kundkretsen uppförde sig mot hantverkarna. Många gånger förekom det t.o.m. när jag blev min egen, att jag skulle avverka tre unghästar och visst tog jag 25 öre var häst. När jag gjorde detta bjöd bonden mig på en väldigt fin frukost. När kom min räkning, då skulle han titta på den

och sade: "vad, 75 öre skulle jag betala när jag bjöd så fin frukost?". Det var så nämligen före min tid, att smeden skulle avverka hästhov gratis. Då kom den tanken till smederna att försöka få lite mer betalt. Det har också lyckats på många områden.

Om vi sedan övergår från den gamla till den nya så har vi ju helt andra arbetsuppgifter nu, som inte förekom då. Jag tänker ofta på, att min far var den första som har gjort fjäderharvar. Man gjorde en vinkeljärns kropp och så satte man fjäderpinnar på den. Men det var ju rent enastående då. Likadant var det ju med harvarna. Jag var med om träharvar i min lärotid. Jag var med om också ett annat: när hjulet inte svetsades på löten utan sattes på i sex delar och spikades. De var vagnar som de körde på ängsmarkerna. Själva hjulet var 6 tum brett med inte ringen: den var 2 tum bred. Och häckarna var ju spolahäckar: de låg, nästan flackt över hjulen. De hade fyra skaklar på en bolstervagn: de hade alltså ingen stång. Varje häst fick två skallar. Men trots det var det lika mycket att göra på en vagn. Och en annan sak som brukade tänka på, att de hade engelskt järn som nästan omöjligt att bearbeta, att sträcka ut. Men däremot vårt smidesjärn, lankasker var lätt att bearbeta och svetsa med. Man hade även besvär med smideskålen. Men i regel var det så, att de fick kol från England och den var mycket bra. Och sedan kom det hårda matengjärnet till, som blev betydligt svårare att bearbeta. Man kunde knappast forma det till de saker som de behövde.

Varför ^{svandelen} många smeder, i synnerhet ute på landsbyggen, som var beroende utav lantbrukarna? De behövde köpa en gris, och mjölk och i gengäld så skulle denna smeden avverka hästarna. Och många gånger förekom sådana gamla hästar som blev aldrig skodda, för att de gick inte på vägar, så att de slöt inte så mycket hovarna. Det blev liksom ett byte mellan

smeden och bonden. Det var faktiskt många smeder ute på byggderna som inte någontigen ^{vad} att börja med. Då var de några bönder som slog sig ihop och sade: "vi behöver en smed, vi skall hjälpa honom." En sådan smed fick arbeta nästan sitt halva liv för det. Därför var det många smeder som inte tog bet~~lat~~ att avverka hästarna. Och många hästar blev kanske inte skodda innan de blev 6-7 år gamla. De körde inte så långa vägar, de hade inga landsvägar som slet hovarna.

Tidigare var det så, att en smed skulle stå och lära sig i fyra år. Men sedan blev det ändrat till tre år. Med smedyrket som sådant, det har alltid ansetts som ett förnämligt yrke. En smed var anlitad, snart sagt alltid. Allting som skulle skötas, gick man till smed. Om de ville ha lagad en silverkanna. Allt verktyg tillhörde smeden: allt som användes såväl i hushåll som i jordbruket. När en smed gick med sin nyårsräkning, då var det en bruk, att många tog en brödkniv med sig, som den hade lagat till frun som julklapp. Det var mycket sak som en smed blev anförtrodd med.

Broddarna hade man inte tillverkade i fabriken. De brodde själ av gamla hästskor. Till den hade man inte nytt järn. Det hade inte smed råd till. Det var för dyrt att köpa.

Så många dimensioner hade inte heller på järnet som vi har idag. Då hade man standard dimension. Man hade fyrkantjärn, men däremot bandjärn hade man inte så gott om. Hjulringarna var inte heller så grova som nu. När de stora vagnarna kom till gårdana, så blev det bredare hjulringar till dem. 2, 2½, 3 tum bred hjulringa följde varandra. Men till 2 tums ring var det mycket grovt järn. Inte heller hjulringarna slets så förfärligt då, som nu.

En smedgesäll på den tiden var mycket mer med om saker än en bonde. Den kunskap, som han drog med sig från ena plat-

sen till den andra, var var inte vanlig hos bönderna. Om det var frågan om något nytt, så var han fortare färdig för att ta del utav detta här. Det gällde olika saker. Såväl både vad kläderna beträffar, eller annat, särskilt om han var ungar. En gesäll ville alltid vara lite sprättigare av sig. Han kunde uppträda såväl på den ena platsen som den andra. Och i regel var det så att smederna de höll styvt på sitt yrke och de höll sig mycket välk oppe med sitt anseende även i bland andra yrken. Skomakare, mullsven, skrädaregesäll. Men smedgesällerna höll sig alltid litet mer oppe, eller bättre. De för ~~de~~ ett annat liv, ett annat uppträdande åtminstone vad många andra yrkeskunniga gjorde. En smedgesäll kom i beröring med mycket folk: han var kanske litet artigare än en annan gesäll. Han uppträdde ordentligt och var hyggligare. Han var vänlig mot folk: det har han lärt som lärpojke. De gamla gesällerna har ganska hårda mot lärpojken: de lärde sig att vara vänliga och artiga mot folk. För det första var det, så att lärpojken han skulle passa upp gesällerna på kvällarna, han skulle behöva tvättvattnet till gesällen. Hans skulle borsta gesällens skor, borsta hans kläder på lördagarna. I regel fick inte lärlingen äta tillsammans med gesällerna. Han skulle vända och sitta vid ändan av bordet. Men skulle vara ändå fortast i verkstad. När han själv gjorde sitt gesällprov på ett eller annat sätt, kom han upp också till gesällens rättighet. På morgnarna skulle lärlingen vara fortast i verkstad och blåsa upp fyren till gesällen kom.

Gesällprov var olika. De gjorde bänkvertyg, t.ex. gängklubba. Det gjorde saxar och de gjorde vagnfjädrar. De gjorde vagnsaxlar. För min egen del jag fjorde en hel vagn förstås. Bedömningsman var i regel en mästare från en annan ^{sm} kommun. Det var ingen sammanslutning som var bedömare utan bara en en.

Vi hade en mycket stor gård, Elsagård, som försåg oss med vårarbete. De hade 10 par vagnar och lika många redskap: plogar och klösar och harvar. På vårarna arbetade vi med dem. De fleste lantbrukare kom då med sina redskap och så fick vi fortsätta med de ganska långt fram till försommaren. På försommaren var det vanligt att lägga om hjulringarna, de höll på att torkas ut. Då var det frågan om att ta hand om vagnarna och göra dem i ordning. Vagnarna stod ute om hela året hos de flesta bönder och de vagnarna blev torra. På hösten var igen några redskap: tröskor, hästreäfsor m.m. I november var det i allmänhet ganska klen, men då höll smeden på med vagnarna. De gjorde de på hela vintern. De gjorde de delvis på lager, delvis på beställning. De beställda vagnar skulle vara färdiga på våren. Åkvagnar kom till bara i senare åren, men lastvagnar och fjädervagnar fanns mycket beställning på. 1905-1906 började de och skaffade bättre åkvagnar, än de hade haft innan. Innan hade de bara träbankavagnar, de var inte bra. Dessa träbankavagnar gjorde också smederna på vinter. Man kunde smi broddar och hästsko också på vintern. Men från mars, snart sagt ända fram till juli, var det mycket att göra.

Smedjorna var på olika platser. I regel var de mitt i byn, därför hette de bysmedjor. Bönderna skulle alltid komma till dessa bysmedjor. De skulle sammanträda och skulle prata om den ena och den andra. Smedjan var en riktig nyhetsbyrå. Det var ett gammalt ordspråk som dade: "Om man skulle få reda på någonting, så skall man gå till en smedja." Där fick man reda på allt, vad som hände i kommunen. Men det förekom mest vad man kallar för bysmedja. Men fin fars (smedja) låg inte i byn, utan ute vid en allmän landsväg. Så att den inte detsamma som en bysmedja. Det hade lagt bort ganska fort egentligen. Och sedan kom tidningen.

1906 började jag följa en veterinär på sjukbesök. Då var jag 19 år. Jag följde honom till de sjuka hästar som inte kunde komma in i verkstad. Bland annat var jag med om och opererat en häst som hade hovkräfta och den var en mycket besvärlig historia. Då behövde man inte bedöva djuren, utan bara fägslade man dem. Annars var de vanliga hovsjukdomar som hovkräfta, hovtrång smedens göra. I regel var det ju så att veterinär behövde dra in smeden om han inte hade någon-ting klart för sig. I hovbeslagskolan i Alnarp lärde man sig hur en sjuk häst skulle behandlas.

Första maskinen vad smederna ~~gjorde~~ använde var borrh-maskinen. Den andra var svarven. Dessa fick dem dra för hand. De kom inte tidigare än 1910. Från den tiden kom smederna att organisera sig, en här och en där. Men den sammanhållningen var lite minimalt att börja med. De blev rent av tvungna till det för att de kunde inte existera utan organisation. Gesällerna ville mer lön. Det var de svenska fackföreningarna som påtvingade smederna. Ofta var det så, att smederna köpte begagnade maskiner från verkstäderna.

1916 på våren kom jag till Lund och talade om en förening. Det var en disponent som hette Oberg, han var duktig man. Det dröjde inte mer än en månad när föreningen stiftades. Oberg bjöd 11 smeder på suppe från Lund och från andra närliggande platser. Dessa 11 smeder bildade föreningen då. Vi skulle då ut och agitera. Jag själv blev sekreterare. Denna Oberg ställde en gammal ford bil till vårt förfogande på agitatosresor. Då gällde det att köra omkring på landsbyggen och få medlemmar till föreningen. Vi körde på den 4-5 år och till slut smederna blev ganska tillslutna. Vi hade ett väldigt arbete ute hos smederna: de gömde sig, de ville slipa att komma med i föreningen. Efter att Skåneföreningen blev bildat, gick Lundaföreningen omedelbart in.

ACC. N:R M. 15299:8.

8
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Då var medlemsantal ung. 20-22 stycken.

Det var mycket besvärligt vid början. Smederna vågade knappt möta varandra på gatan. De var avundsjuka på varandra. Vi fick vara ganska hårda mot dem som inte ville följa vår prislista. Det var det värsta att få dem följa prislistan. Vi fick bra hjälp av järnhandlarna: vi fick säga till dem att den och den smeden vill inte följa prislistan. De agiterade också. Vi hade en förskräckligt arbete att få in årsavgiften. Fem kronor var bara årsavgiften. Det var för mycket trodde de.